

10.000/

VWG ARNHEM EO

ledenbijeenkomst 10-9-1992

Jan Knijn

Aanwezig: 28 leden, 1 belangstellende

Voorzitter Norbert Kwint opent de bijeenkomst en heet iedereen welkom. Hij is verheugd over de goede opkomst op deze eerste ledenbijeenkomst na de vakantieperiode.

Waarnemingenrondje

Vooraf opvallende waarnemingen binnen het werkgebied kunnen worden gemeld. Heel bijzondere waarnemingen uit vakantie-oorden kunnen deze keer ook mee doen. Hier volgt de rijke oogst. In een kleiput bij de Oude Waal werden vijf Groenpootruiters gezien (Jan Knijn). Remko Wester nam bij de Beekhuizense Beek een IJsvogel waar. In de loop van het broedseizoen verdween de IJsvogel van Beekhuizen, nu in het najaar is hij toch weer gezien. Bijzonder was de waarneming van een Slangenarend boven Schiermonnikoog door een lid van een naburige vogelwerkgroep. Boven ons werkgebied, bij Rhederoord, zag hij nog een Zwarte Wouw overkomen. Marc de Bont verbleef in Spanje en zag onder andere: Lammergier, Alpenheggemus en Sneeuwvink. In de Oostvaardersplassen konden door Peter Waanders Steltkluten, een Lachstern, Reuzenster, Witvleugelstern, Purperreiger en Grote Zilverreiger worden genoteerd.

De jaarlijkse Slechtvalk bij Nijebeek werd dit jaar door Henk Sierdsema als eerste waargenomen. Ruud Schimmelpenning telde totaal ca 60 putters tussen Pannerden en Emmerich, een opvallende waarneming. Op Warnsborn heeft zeker een paar Blauwe Reiger succesvol gebroed (Thom Renssen). De raven thermometer staat nu op 47 paren; dit is in ieder geval al zeven paren meer dan in 1991. Het aantal jongen per paar was lager dan voorheen.

In de omgeving van Leuvenheim zag Jos Pilzecker een paartje Ooievaar met een jong (misschien het paar uit Hall), meerdere Groene Spechten en een nog niet gedetermineerde 'mystery bird'. Rob Vogel signaleerde diverse groepjes Sijzen (vroeg trek?) en meerdere Paapjes. Hans Quaden zag deze soort onder meer bij de Meinerswijk en de Bijland. Onze nestkast-liefhebbers waren verrast door het initiatief van een vleermuis om in park Sonsbeek een koolmeeskast als winteronderkomen te betrekken.

Fred Weghuber zag in de Cevennen de Scharrelaar en in de Crau (beide Frankrijk) Witbuikzandhoenders. In Sonsbeek nam hij meerdere malen Aalscholvers (tot max. acht exemplaren) waar. Fokko Erhart verrastte ons met een vroege Ruigpootbuizerd en zag de mogelijke voorlopers van een nieuwe Zwarte mezen-invasie. Herman van Steenwijk meldde uit ons gebied overtrekkende Groenpootruiters en uit Hongarije o.a. Zwartge Ibis, Keizerarend en Oehoe.

De trektelpost op Warnsborn wordt alweer volop bemand en leverde (bij monde van Jan Schoppers) Graspiepers, Boomleeuweriken, zeer veel Gele Kwikstaarten, Aalscholvers en een mogelijke IJsgors. Norbert Kwint hoorde van een waarneming van 30 Ooievaars boven Arnhem en nam op deze dag een paartje Nijlgans met donsjongen waar, opvallend voor deze zo vroege broedvogel.

Mededelingen

* In de vakantieperiode is ons lid Niek Zwijnenburg plotseling overleden. De Vogelwerkgroep was bij zijn begrafenis vertegenwoordigd door een aantal leden. Thom Renssen herdenkt Niek door bij betrokkenheid bij de Vogelwerkgroep te schetsen. Zijn lidmaatschap was vrij kort (sinds 1989) maar zeer intensief. Hij ontwikkelde zich snel tot een goede waarnemer die nauwkeurig vastlegde en rapporteerde. Zijn inzet nam toe en uiteindelijk deed hij veel inventarisatiewerk, vooral rond Zevenaar, zijn woonplaats, zoals in de Rijnstrangen, Ossenwaard en Montferland. Zijn vriendschappelijke houding zal voor velen een goede herinnering blijven.

* Op 26 september a.s. is er een excursie naar de Eltenberg. Hoofddoel is de waarneming van trekkende roofvogels. Aanmelden bij Ruud Kreetz.

* Vanuit de werkgroep Ruimtelijke Ordening is een bezwaarschrift ingestuurd naar de Raad van Waterstaat inzake de aanleg van de Betuweroute-spoorlijn. De Rijnstrangen raken bij alle varianten in meer of mindere mate betrokken.

Rondvraag

* Jan Knijn noemt de brief van de coördinator Rivierentellingen waarin wordt gevraagd of de Vogelwerkgroep ook het traject langs de Rijn (tussen Arnhem en Renkum) op zich kan nemen. Er meldden zich direct enkele tellers!

* Edwin Bommezij heeft het BMP-proefvlak Velperwaarden overgenomen van Rob Lensink. Het gebied is eigenlijk te groot (200 ha). Hij zoekt nu participanten. Graag rechtstreeks contact met hem opnemen (085-619725). Sinds 1984 wordt dit gebied al onderzocht. Wie helpt mee deze reeks te verlengen??

* Marc de Bont meldt dat er op 28 november een excursie is naar de Millingerwaard (zie elders in deze Vlerk).

* Thom Renssen heeft nog informatie van verder weg: op braakliggende gronden in Noord-Groningen broedden dit jaar een flink aantal Grauwe Kiekendieven (tientallen). In het Bargerveen is het aantal broedparen van de Grauwe Klauwier tot boven de 100 paren gestegen.

Rina van Thiel vraagt om de declaraties vlot in te sturen.

Jos Pilzecker wil graag de laatste fenologie-formulieren toegestuurd krijgen. Een uitgebreid overzicht zal dan in een van de volgende Vlerken worden gepubliceerd.

Rob Vogel verblijdt ons met het rapport 'Karakteristieke broedvogels in de Gelderse Poort in 1991'. Er zijn slechts 30 exemplaren beschikbaar, bestemd voor degenen die hebben meegewerkt aan de inventarisatie of dat in 1993 willen gaan doen. In de Vlerk zal een samenvatting van het rapport verschijnen. Fokko Erhart heeft een verslag beschikbaar voor belangstellenden van zijn ornithologische vakantie in Spanje in 1991 als voorbereiding op de voordracht van na de pauze.

Spaans benauwd

Bovenstaande was geenszins van toepassing op de lezinghouder, Henk Sierdsema, die ons na de pauze liet meegenieten van zijn Spaanse avonturen.

Hij bezocht dit land meerdere keren. Een prachtige dia-serie gaf ons een goed beeld van de indrukwekkende variatie in landschapstypen binnen Spanje. Ook de bijbehorende vogelsoorten kwamen fraai in beeld, vooral de arenden en gieren, maar zeker ook een scale aan leeuweriken en andere zangvogelsoorten.

Bij de gebieden viel de nadruk op de Ebro-delta, Los Monegros, Extremadura en de Pyreneën.

Dat Spanje een land kan zijn van uitersten kon Henk mooi illustreren. Het ene moment was een T-shirt nog teveel; de volgende dag was het even slikken toen ze de rits van de tent opendeden en een enorm pak sneeuw de deur barricadeerde. De halve fles rode wijn was vast nog wel op kamertemperatuur, maar dit was helaas rond het vriespunt.

Uit een klinkend applaus bleek duidelijk de waardering voor wat Henk liet zien en vertelde. Gezien de voorraad dia's die hij heeft, kunnen we hem zeker nog eens vragen.

Omstreeks 23.00 uur sloot de voorzitter de bijeenkomst.

Van de echtgenote van Niek Zwijnenburg mocht de Vogelwerkgroep het volgende bericht ontvangen:

Heel graag wil ik jullie bedanken voor jullie medeleven. De laatste jaren heeft hij intens kunnen genieten van jullie kennis en de vogels.

Laat dat ons een troost zijn.

Diny Zwijnenburg

---

in memoriam: niek zwijnenburg

In het weekeinde van 18/19 juli is overwacht Niek Zwijnenburg overleden. Zijn heengaan heeft ons pijnlijk getroffen, want in de paar jaar dat Niek deel uitmaakte van onze Vogelwerkgroep, hebben we hem leren kennen als een buitengewoon sympathiek mens en een zeer enthousiaste vogelaar.

Bij zijn entree bij de Vogelwerkgroep presenteerde Niek zich, heel bescheiden, als een beginnend vogelaar. Hij legde echter een enorme nieuwsgierigheid aan de dag en stortte zich met een onwaarschijnlijk enthousiasme op tal van activiteiten.

Velen onder ons hebben het genoeg mogen smaken om gezamenlijk met Niek broedvogels te inventariseren in het Rijnstrangengebied of Montferland, of in de winter vogels te tellen langs de Grote Rivieren. Niek's enthousiasme zorgde ervoor dat deze tellingen niet alleen waardevolle gegevens opleverden maar ook in een buitengewoon prettige sfeer verliepen. Op bijeenkomsten van de Vogelwerkgroep wist Niek tijdens het traditionele waarnemingenrondjes met verve te vertellen over zijn vele waarnemingen. We hebben allen mogen ervaren hoe aanstekelijk Niek's enthousiasme was; al tijdens de bijeenkomst begonnen velen verlangend uit te zien naar het komende weekeinde.

De enorme leergierigheid en inzet zorgden ervoor dat Niek zich in een onwaarschijnlijk kort periode ontpopte tot een goede vogelaar. Behalve zijn scherpzinnigheid had Niek ook aanleg voor vogels inventariseren. Iemand die na twee jaar intensief vogelen feilloos Blauwborsten, Buidelmezen en Appelvinken op geluid kan herkennen, kunnen we gerust een flinke dosis talent toedichten. Het hoge niveau van Niek's inventarisatiewerk bleek ook uit de dichtheden van lastig te inventariseren soorten die zelfs professionele inventarisatiemedewerkers ontzag inboezemden (en ik ben er zo een)! Dit voorjaar nog wist Niek na intensief veldwerk bij nacht en ontij vele verrassende gegevens boven tafel te krijgen. Met nauwkeurige precisie werden zeldzaamheden als Kwartels, Grote Karekieten en Roerdompen week na week ingetekend. Als eerste vogelaar sedert misschien wel decennia wist Niek in het rivierengebied een succesvol broedgeval van een paartje Grauwe Klauwierren vast te stellen. Alle waarnemingen werden zeer gedetailleerd bijgehouden in zijn dagboek en persoonlijk archief.

Zijn inzet heeft er in belangrijke mate toe bijgedragen dat het Rijnstrangengebied tot een van de best onderzochte gebieden van Nederland is gaan behoren. Zijn gegevens zullen nog lange tijd de natuurbeschermende instanties en onze Vogelwerkgroep een grote dienst bewijzen!

Bij het verlies van Niek is er een leegte ontstaan die niet valt op te vullen. Hij zal echter in onze gedachten blijven als misschien wel de meest bezielde vogelaar die we ooit in ons midden hadden.

Rob Vogel/ 23 juli 1992

geratel in de nacht

Henk Ruissen

Deze wat thrillerachtige titel zal voor de kenners onmiddellijk duidelijk zijn. Inderdaad... de jaarlijkse nachtzwaluwx excursie! Vrijdagavond 19 juni verzamelden zich tot weer acht vogelaars (m/v) om te proberen iets van deze mysterieuze vogel waar te nemen. Natuurmonumenten had weer bereidwillig toestemming verleend om tot ver na zonsondergang door hun gebieden te struinen. Alleen het weer zag er niet te veelbelovend uit; veel bewolking, dreigende regen en een harde wind. Geen gunstige omstandigheden. Bovendien was er geen electronica beschikbaar om zwijgende Nachtzwaluwen aan het ratelen te krijgen.

Andere vogels hielden zich schuil. Hier en daar een enkele Roodborsttapuit, soms een Geelgors en wat Veldleeuweriken en Vinken. Verder bleef het stil. Halverwege een onverwachte ontmoeting met een klein roedel edelherten. Twee familiegroepjes, elk bestaand uit een hinde met een kalf van dit jaar en een van vorig jaar, stonden in de berm rustig te grazen. De harde wind werkte nu in ons voordeel; geluid en geur werden niet door de dieren opgemerkt. In alle rust konden we ze mooi bekijken. Na een tijdje ontstond er toch wat onrust en na enig heen en weer geloop verdwenen ze weer in het bos. Een eindje verder merkte we een vos op. Het dier zal flink ver weg en liet zich niet door ons storen.

Omstreeks kwart over tien naderden we het Klungelbos waar de Nachtzwaluwen zich normaliter ophouden. Het weer was ondertussen slechter geworden; af en toe spetterde het even. Toch liet zich plotseling een Nachtzwaluw horen, een korte ratel slechts. Die werd direct vanuit de verte beantwoord. Daarna was het weer stil.

Na langzaam verder het bos in te zijn gelopen klonk het geratel opeens vlakbij. Een tweetal Nachtzwaluwen ditmaal. Het geluid was nu heel goed te horen. Bij een wat meer open plek in het bos, waar we even zaten, kregen we de vogels zelfs te zien en was ook het tegen elkaar klappen van de vogels goed te horen, evenals het kenmerkende 'kwieet' tijdens het rondvliegen. Daarna was het weer een poosje stil. Niet dat het erg was. Heerlijk ontspannend om aan het eind van een drukke werkweek in de natuur te zitten en alleen maar te hoeven luisteren. Afgezien van het geluid van de wind in de bomen was er vrijwel niets te horen.

Af en toe werd de stilte nog doorbroken door een korte ratel. Het was ondertussen echt begonnen met regenen zodat we om half twaalf weer naar de parkeerplaats terugkeerden. Daarbij werden we begeleid door het licht van glimwormen die in het gras en de heide zaten. Ook op de terugtocht lieten de Nachtzwaluwen zich nog af en toe horen.

Toen we om middernacht weer bij de parkeerplaats terug waren was iedereen dan ook voldaan over een bijzonder avondje vogelen.

broedvogels hagenau 1992

Rob Vogel

Het afgelopen voorjaar heb ik voor de vierde keer sedert 1987 een deel van Hagenau geïnventariseerd op broedvogels. In februari wreef ik me al in de handen bij het idee er weer m'n rondjes te kunnen lopen. Goed, het eerste jaar dat je een BMP-plot (proefvlak) inventariseert is altijd het leukst. In de jaren daarna komt de sleur er een beetje in. Vanaf het vierde jaar wint zo'n inventarisatie weer aan spanning; er begint dan een heuse reeks te ontstaan.

Gebiedsbeschrijving

Er is de laatste jaren nogal wat gebeurd in Hagenau. In de winters van 1990/91 en 1991/92 heeft Natuurmonumenten flink de zaag gezet in de 'exoten'. De meeste dougalssen en fijnsparren en flink wat Amerikaanse eiken zijn geveld en afgevoerd. Het bos heeft dus een wat ander aanzien gekregen. Oud gemengd naaldbos is plaatselijk veranderd in open grove dennenbos met een loofhout-bijmenging.

Aan deze beheersmaatregelen liggen nobele motieven ten grondslag. Natuurmonumenten streeft naar een meer natuurlijk bos, waar geen plaats is voor exoten. Dat gekap in zo'n korte tijdspanne lijkt rigoreus maar zal over een aantal jaren zeker weer in boeiend bos resulteren. Persoonlijk vind ik dat zelfs alle Amerikaanse eiken verwijderd hadden mogen worden. Ze lijken zo mooi die oude Amerikanen, vogels denken daar anders over. Gezien het harde hout zijn er weinig nestholten, de bomen hebben een arme insectenfauna (dus weinig insectenetende vogels) en de slecht verterende bladeren op de bosbodem werken verstikkend op het insectenleven en de vegetatie-ontwikkeling.

Het proefvlak ligt juist ten westen van Dieren in het Nationaal Park Veluwezoom. De oppervlakte bedraagt 67.1 ha en is (anno 1992) verdeeld over de volgende bostypen:

oud naaldbos*	32.1 ha
middeloud tot oud eikenbos	8.5 ha
oud beukenbos	16.6 ha
kapvlakte**	9.9 ha

* meest grove den, plaatselijk nog gemengd met exoten

** thans vrijwel dichtgegroeid met berk, grove den, eik, beuk en lijsterbes

Werkwijze

Dit jaar zijn er acht vroege-ochtendbezoeken gebracht, alsook een avondbezoek in februari. Een avondbezoek in mei/juni ten behoeve van Houtsnippen kon ik niet spits krijgen. Ik durf er dus geen eed op te doen dat de soort er inderdaad niet zit.

De afgelopen jaren zijn er 15 (1987), 7 (1990) en 8 (1991) vroege-ochtendbezoeken gebracht.

Resultaten (tabel 1)

Er werden in 1992 totaal 42 soorten als broedvogel vastgesteld, evenveel als in 1987 en 1990. Alleen 1991 viel met 38 soorten wat uit de toon. Nieuw was de Keep, waarvan tot tenminste eind mei een niet-uitgekleurd mannetje een territorium verdedigde. Er werden territoriumconflicten met naburige Vinken waargenomen. Verrassend genoeg trok de Keep (in de keren dat ik het zag) aan het rechte eind. Een wijfje is nimmer waargenomen. Terug van weggeweest zijn Wespindief, Kleine Bonte Specht, Boompieper en Geelgors (alle met een paar). Het zou me overigens niets verbazen als de Kleine Bonte Specht jaarlijks in Hagenau broedt. Vanwege het onopvallende gedrag kan de soort gemakkelijk onopgemerkt blijven. De Heggemus en de Vuurgoudhaan verdwenen in 1991 van het toneel. Net buiten de grenzen van het inventarisatiegebied werden beide soorten nog wel vastgesteld.

De 42 gevonden soorten waren in totaal met 363 territoria aanwezig; een absoluut dieptepunt. De afgelopen jaren werden respectievelijk 422, 460 en 400 paren vastgesteld, zodat 1992 liefst 15% lager uitvalt dan het gemiddelde over de voorgaande jaren (427 territoria). Soorten die ten opzichte van het vorige jaar duidelijk in aantal afnamen waren: Houtduif, Gekraagde Roodstaart, Goudhaan, Pimpelmees, Boomklever, Vink en Kruisbek. Gelukkig is het niet een en al treurnis; Winterkoning, Zwartkop, Fluitier, Boomkruiper en Sijs namen juist in aantal toe.

Discussie

De afname van veel soorten lijkt in eerste instantie verrassend. De afgelopen winter was immers mild, waardoor er nauwelijks sprake was van wintersterfte. De weersomstandigheden in het voorjaar waren ook gunstig, zodat de lagere aantallen van veel soorten niet op het conto van ongunstige waarnemingsomstandigheden kunnen worden gooid.

Ik vermoed dat de afname van veel soorten wordt veroorzaakt door het recentelijk gepleegde beheer. De soorten die in 1991 afnamen of zelfs geheel het veld ruimden zijn als broedvogel grotendeels gebonden aan naaldhoutexoten: Houtduif, Goudhaan, Vuurgoudhaan en Kruisbek. Het is niet meer dan logisch dat het vellen van exoten een afname van deze soorten heeft bewerkstelligd. De afname van de Vink wordt vermoedelijk ook veroorzaakt door het verwijderen van douglas en fijnspar; in bossen met veel oude exemplaren van deze soorten bereikt de Vink vaak de hoogste dichtheid. De flinke afname van Pimpelmees en Boomklever stelt me voor raadsels. Misschien weten we hier volgend jaar meer over.

Dat het verwijderen van exoten voor een aantal soorten tot een afname zou lijden, was uiteraard te verwachten. Natuurmonumenten valt, mijns inziens, niets te verwijten. Het doel is namelijk op termijn een gevarieerd 'inheems bos' te krijgen waar zich geleidelijk aan een gevarieerde broedvogelbevolking in zal ontwikkelen. Er liggen dus spannende jaren in het verschiet op Hagenau.

Tabel 1. Resultaten proefvlak Hagenau

soort	1987	1990	1991	1992
	N	N	N	N
Wespendief	-	1	-	1
Havik	1	1	1	1
Buizerd	2	2	1	1
Holenduif	5	5	7	6
Houtduif	7	7	8	2
Tortelduif	4	-	-	-
Koekoek	1	-	-	-
Bosuil	2	3	4	4
Groene Specht	1	-	-	-
Zwarte Specht	3	-	2	2
Grote Bonte Specht	16	13	15	14
Kleine Bonte Specht	1	-	-	1
Boompieper	6	3	-	1
Winterkoning	15	44	15	22
Heggemus	1	3	4	-
Roodborst	26	40	25	28
Gekraagde Roodstaart	3	4	10	3
Merel	21	29	21	17
Zanglijster	2	6	2	3
Grote Lijster	2	2	-	1
Tuinfluit	1	1	4	4
Zwartkop	13	13	7	17
Fluiter	8	16	2	7
Tjiftjaf	12	14	8	10
Fitis	8	9	8	9
Goudhaan	22	18	5	2
Vuurgoudhaan	3	6	2	-
Grauwe Vliegenvanger	6	7	8	7
Bonte Vliegenvanger	3	7	3	3
Staartmees	2	2	3	4
Glanskop	8	10	12	10
Matkop	1	1	3	3
Kuifmees	16	11	11	12
Zwarte Mees	25	21	24	18
Pimpelmees	19	14	23	12
Koolmees	34	28	31	32
Boomklever	16	15	29	9
Boomkruiper	18	23	21	24
Vlaamse Gaai	6	4	6	5
Zwarte Kraai	2	1	1	2
Vink	62	59	54	46
Keep	-	-	-	1
Sijs	1	1	1	6
Kruisbek	3	2	7	1
Goudvink	5	8	4	5
Appelvink	9	8	8	6
Geelgors	-	1	-	1

voorjaarstrek paapje en tapuit

Een beeld geschetst aan de hand van waarnemingen verricht tijdens een broedvogelinventarisatie in het Gelderse rivierengebied.

Jan Schoppers

Inleiding

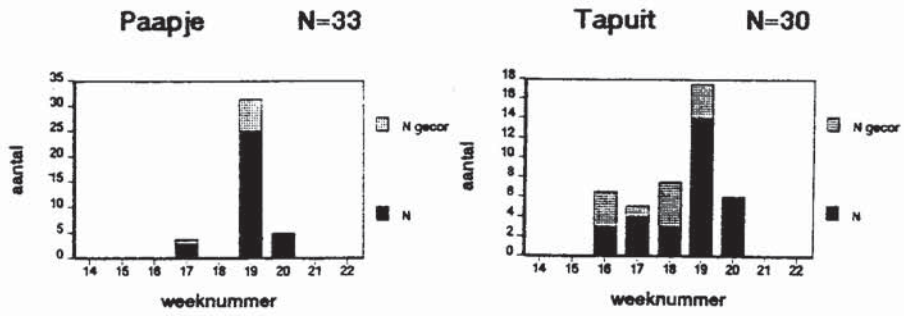
In het voorjaar van 1992 is door de Provincie Gelderland een broedvogelinventarisatie uitgevoerd ten behoeve van het begrenzen van Relatienota-gebieden. Door drie veldmedewerkers is dit voorjaar ca. 15.000 ha geïnventariseerd waarvan ik zo'n 6.000 voor mijn rekening nam. De gegevens in dit artikel zijn verzameld door de auteur en komen uit 'zijn' 6.000 ha. Het Paapje en de Tapuit zijn nachttrekkers. Tijdens de trek worden beide soorten vaak foeragerend en zich verplaatsend overdag waargenomen. Aan de hand van deze waarnemingen in het veld wordt de voorjaarstrek van Paapje en Tapuit weergegeven.

Gebied en telmethode

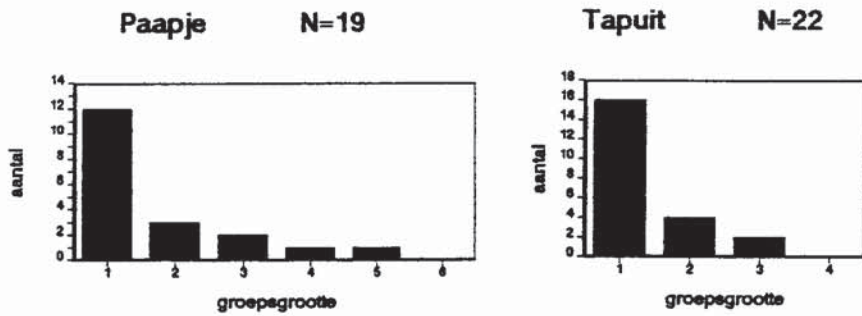
Het door mij geïnventariseerde gebied is verdeeld in 30 proefvlakken variërend in grootte van 30 tot 450 ha. De gebieden liggen in de uiterwaarden van de grote rivieren in de provincie Gelderland. Deze grote rivieren zijn: IJssel, Rijn, Waal, Amsterdam-Rijn Kanaal en Afgedamde Maas. De gebieden zijn open van karakter en bestaan vooral uit graslanden afgewisseld door plassen, moerasbosjes en in meer of mindere mate lijnvormige begroeiing (meidoorn, populier). Ook binnen het werkgebied van de vogelwerkgroep liggen een aantal proefvlakken. Er is zoveel mogelijk geïnventariseerd volgens de BMP en BSP-methode van SOVON (SOVON 1985 en SOVON 1986) en volgens de methoden van de Interprovinciale Ambtelijke Werkgroep Milieu-inventarisatie (I.A.W.M. 1985). In de periode begin maart tot begin juli zijn drie of vier vroege-ochtend of dagbezoeken gebracht per gebied.

Resultaten

Tijdens de trek wordt ons land voornamelijk aangedaan door Tapuiten en Paapjes uit Scandinavië en Noord-Duitsland (SOVON 1987). In figuur 1 is de doortrek van het Paapje en de Tapuit weergegeven in het voorjaar van 1992 in het geïnventariseerde gebied. In de figuur zijn een tweetal gegevens verwerkt. Het werkelijk waargenomen aantal (N) is weergegeven in de zwarte balk. In de gestippelde balk, er boven op, is het gecorrigeerde aantal (N gecor) weergegeven. Omdat niet elke week in deze periode een gelijk aantal velddagen had (variërend van 2 tot 5) zijn de aantallen per week omgerekend naar een vijfdaagse veldweek. Op deze manier zijn de weken onderling beter vergelijkbaar. Het eerste Paapje werd gezien op 29 april en de eerste Tapuit een week eerder op 22 april. De eerste Paapjes worden in Nederland gemiddeld rond half april gezien (SOVON 1987) zo ook rond Arnhem (Lensink 1990). De eerste Tapuiten worden vaak begin april gezien (SOVON 1987 en Lensink 1990).

Figuur 1. Aantal (reëel en gecorrigeerd) waargenomen Paapjes en Tapuiten in het voorjaar van 1992

Figuur 2. Aantal groepen Paapjes en Tapuiten in het voorjaar van 1992

Beide soorten waren zo'n twee weken later dan in een normaal jaar. Debet hieraan zijn waarschijnlijk de ongunstige weersomstandigheden in de tweede helft van april. De dagtemperatuur kwam toen zelden boven de 10°C en de wind was vaak krachtig en vaak uit ongunstige richtingen (noord en west). De doortrek van het Paapje beslaat zo'n kleine vier weken. Er werden in die periode 33 exemplaren waargenomen (figuur 1). De hoogste aantallen werden gezien in standaardweek 19, de tweede week van mei. De mediane datum (datum waarop 50% is gepasseerd) valt ver in week 19 namelijk op 11 mei, daarmee sluit de timing van de trek goed aan bij de ons omliggende gebieden. De Tapuit was tijdens de voorjaarsstrek zo'n kleine vijf weken aanwezig in het rivierengebied. Er werden tijdens die periode 30 exemplaren waargenomen (figuur 1). Ook bij de Tapuit werden de hoogste aantallen in week 19 gezien. De mediane datum, 11 mei, valt eveneens in die week. Daarmee komt de hoofdtrekperiode overeen met ons omliggende gebieden. De late aankomstdata voor beide soorten geven waarschijnlijk een vertraging van de trek aan in de periode daarvoor. Deze achterstand wordt echter weer snel ingehaald. Begin mei blijkt de mediane datum goed overeen te komen met andere jaren. Vanaf half mei (vanaf week 20) trad een periode op met veel oostenwind. De aantallen nemen echter niet meer aanzienlijk toe, zodat het waarschijnlijk is dat de meeste exemplaren ons land al gepasseerd waren.

De 33 exemplaren van het Paapje zijn in 19 groepen waargenomen (figuur 2), daarmee is de gemiddelde groepsgrootte 1.7. De grootste groep bestond uit vijf exemplaren. De 30 Tapuiten werden in 22 groepen (figuur 2) gezien wat 1.4 als gemiddelde groepsgrootte oplevert. De groepen met de meeste exemplaren waren die van drie. In de zeventiger jaren waren er voor de Tapuit in het voorjaar nog gemiddelde groepsgroottes van 1.6 exemplaren in het rivierengebied (van den Bergh 1979) en 2.5 in Groningen (Boekema et al 1983). Voor het Paapje werden in het voorjaar in Groningen ook groepsgroottes gevonden van 2.5 gevonden (Boekema et al 1983).

Tijdens de voorjaarsstrek worden beide soorten vaak waargenomen foeragerend en zittend op afrastreringen. Interessant is het om te zien langs of op welke terreinelementen deze afrastreringen staan. In tabel 1 wordt voor beide soorten een overzicht gegeven.

Tabel 1. Aantal van Paapje en Tapuit aangetroffen in diverse terreinelementen. Tussen haakjes aantal groepen

-Terreinelement	Paapje	Tapuit
grasland	10(6)	14(10)
hooiland	2(1)	-
maisakker	-	5(2)
sloot	10(6)	3(3)
dijk	10(5)	4(3)
weg	1(1)	4(4)
Totaal	33(19)	30(22)

Voor beide soorten geldt dat de structuur van het terrein tijdens de voorjaars trek sterk overeen komt met die van het broedgebied. Het Paapje prefereert kruidenrijke vegetaties. Ze werden voornamelijk aangetroffen in graslanden, langs sloten en op dijken. Het lage aantal aangetroffen in hooilanden is meer een weerspiegeling van wat er tijdens de trek aanwezig was van dit terreintype. De Tapuit heeft een voorkeur voor bodems met een schaarse en/of korte begroeiing. Zo werden ze gezien in graslanden en op dijken (beide dikwijls gemaaid of begraasd) en op wegen en maisakkers.

Najaarstrek

De najaarstrek van het Paapje en de Tapuit is veel massaler in het rivierengebied (van den Bergh 1979). Vanaf de tweede helft van augustus begint de trek echt goed om dan zijn hoogtepunt te bereiken in september. De aantallen en de groepsgrootte liggen aanzienlijk hoger ten opzichte van het voorjaar. Hetzelfde verschijnsel wordt waargenomen aan de kust. In de Achterhoek (Vogelwerkgroep Zuidoost-Achterhoek 1985) en in Drenthe (van Dijk & van Os 1982) zijn de aantallen in het najaar juist lager dan in het voorjaar. Dit wijst op een meer westelijke trekroute in het najaar voor beide soorten.

Tot slot

Het Paapje en de Tapuit zijn soorten die door het reguliere trekkelprogramma tijdens de trek niet kunnen worden gevolgd (nachttrekkers). Om toch een voldoende beeld te krijgen zijn we voornamelijk aangewezen op losse waarnemingen. Het aantal Paapjes en Tapuiten in de rubriek 'Veldwaarnemingen' in 'Vlerk' is echter niet dat wat je mag verwachten. Met andere woorden niet iedereen stuurt zijn waarnemingen op naar het archief. Rond het verschijnen van deze Vlerk is de najaarstrek van deze soorten en andere weer in volle gang dus stuur ze op, die waarnemingen.

Literatuur

- van den Bergh L.M.J. et al. 1979. Vogels van de Grote Rivieren. Spectrum, Utrecht.
- Boekema E.J., Glas P. & Hulscher J.B. 1983. De vogels van de provincie Groningen. Wolters-Noordhoff/Bouma's Boekhuis, Groningen.
- van Dijk A.J. & Van Os B.L.J. 1982. Vogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.
- I.A.W.M. 1985. Interprovinciale richtlijnen voor het inventariseren van weidevogels. PWS, Utrecht/Haarlem.
- Lensink R. 1990. Broedvogels in het Hart van Gelderland. Vogelwerkgroep Arnhem eo, Arnhem.
- Schols R. 1990. Het Paapje Saxiola Rubetra als trekvogel in een deel van Zuid-Limburg. Limburgse Vogels 1: 1-8.
- SOVON 1985. Handleiding Broedvogel-monitoringproject. Arnhem.
- SOVON 1986. Handleiding Bijzondere Soorten Project. Arnhem.
- SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels. Jellema Druk B.V., Almelo.
- Vogelwerkgroep Zuidoost-Achterhoek 1985. Broedvogels van Winterswijk. K.N.N.V., Hoogwoud.

gelderse poort 1991

Norbert Kwint

Op de laatste ledenbijeenkomst van 10 september j.l. kondigde Rob Vogel het nieuwe broedvogelverslag van de Gelderse Poort aan. We hebben er de volgende titel aan gegeven: Karakteristieke broedvogels in de Gelderse Poort in 1991, in navolging van het rapport van 1989. Van het rapport zijn maar een beperkt aantal exemplaren beschikbaar. Vandaar dat het zinvol en leuk leek om een korte samenvatting in Vlerk te publiceren.

In het midden van de jaren zeventig werd het hele rivierengebied al eens onderzocht in het kader van het Vogels-van-de-Grote-Rivieren-project. In 1989 werd voor het eerst een inventarisatie van de gehele Gelderse Poort (globaal binnen de driehoek Zevenaar-Nijmegen-Kleve) uitgevoerd met behulp van de nieuwe intensieve onderzoekstypen BMP en BSP. Dit kwam tot stand door een samenwerking van de Vogelwerkgroep Arnhem e.o. met de Vogelwerkgroep Nijmegen en collega-vogelaars uit de Duitse Duffelt. De totale geïnventariseerde oppervlakte bedroeg ruim 17500 ha! De soorten en aantallen die toen boven tafel kwamen, waren behoorlijk verrassend. Reden temeer om dit onderzoek voort te zetten. In 1991 was het dan weer zover en werd hetzelfde gebied weer op een groot aantal broedvogels onderzocht.

Het animo was dit jaar zeker zo groot als in 1989. In het deel van de Vogelwerkgroep Nijmegen (Ooypolder, Bemmelse Polder en Gendtse Polder) vindt het broedvogelonderzoek al meerdere jaren plaats en was de deelname ook nu weer goed. In de Duffelt kon het hele gebied gemiddeld zeven maal worden bezocht in het broedseizoen. Ten oosten van de Waal ligt het domein van onze Vogelwerkgroep. De nadruk lag bij het onderzoek op de moerassige delen. In de Eendepoelse Buitenpolder en het Erfkamerlingschap werden alle broedvogels geteld. Het cultuurland kwam er dit jaar karig af.

In respectievelijk 1975, 1989 en 1991 werden de volgende karakteristieke en schaarse broedvogels in de volgende aantallen aangetroffen:

	1975	1989	1991
Fuut	100-105	274	345
Aalscholver	-	170	183
Roerdomp	28-29	37	16
Woudaapje	15	1	1
Zomertaling	45	71	36
Bruine Kiekendief	2-3	9	4
Watersnip	50-60	41	20
Grutto	435-475	450-500	460-520
Steenuil	260-300	225-250	>207
Blauwborst	13	1	19

	1975	1989	1991
Rietzanger	55-60	24	12
Grote Karekiet	60-65	48	57
Buidelmees	-	12	38
Geelgors	260-270	175-275	240
Grauwe Gors	17-19	1	3

Sinds de jaren zeventig is de **Fuut** sterk in aantal toegenomen. Alleen 1991 was door de droogte een matig jaar. De toekomst zal leren hoever de populatie nog zal groeien. In 1984 vestigde de **Aalscholver** zich in de Lobberdensche Waard, na een afwezigheid van enkele decennia. Na een stormachtige groei stabiliseerde het aantal aan het eind van de jaren tachtig op 170-200 paren. De omvang van het nestbos lijkt nu de beperkende factor. Een korte vorstinvall deed het aantal **Roerdampen** sterk afnemen. De Ooypolder is nu bijna Roerdomp-vrij. De aantallen van 1989 leren echter dat het gebied een forse populatie kan herbergen; een van de grootste concentraties van Nederland. Het landelijke verhaal van de **Woudaap** is bekend. In de Ooypolder, een van de bolwerken van weleer, is de soort ook bijna verdwenen. Ondanks een halvering van 1991 ten opzicht van 1989, is het gebied voor de **Zomertaling** nog steeds een belangrijk gebied. In de Rijnstrangen was de afname minder, doordat hier maar een beperkt deel droogviel in de loop van het voorjaar.

In Oost-Nederland is de **Bruine Kiekendief** bepaald schaars. De afname van vijf paren is moeilijk te verklaren. De **Watersnip** had ook te lijden van de droogte. Toch broedde nog zo'n 10 procent in het gebied. De populatie **Grutto's** blijft eveneens enorm. Lokaal biedt het kleinschalig landschap aan vele paren van de **Steenuil** vestigingsmogelijkheden. De **Blauwborst** keerde in 1991 terug naar midden-jaren-zeventig-aantallen en lijkt definitief bezig zich in het Oostelijke Rivierengebied te vestigen.

Hoewel het aantal paren van de **Rietzanger** in de Gelderse Poort in geen verhouding staat tot West- en Noord-Nederlandse aantallen, mag hier toch gesproken worden van een belangrijk gebied voor deze soort (ca 25% van de populatie van het rivierengebied). Voor de **Grote Karekiet** geldt dit nog meer. We vinden hier een van de belangrijkste concentraties van Nederland. Het succesverhaal van de **Buidelmees** kent iedereen. Vooral de Rijnstrangen herbergen veel paren, waarbij nauwelijks sprake is van een biotoopvoorkeur. In de Rijnstrangen ontbreekt de **Geelgors** nagenoeg. Vooral de Duffelt is een waar bolwerk, terwijl ook in de Ooypolder nog ruim 30 paren tot broeden kwamen in 1991. De **Grauwe Gors** is een van de soorten die langzaam het rivierengebied geheel heeft verlaten. Nog in 1990 werd eenieder hoopvol gestemd door een opleving van niet minder dan acht paren in Salmorth en vier paren in de Gendtse Polder; helaas de opleving was van korte duur.

Eenieder die in 1993 een bijdrage levert aan de inventarisatie werd op de ledenbijeenkomst een exemplaar van dit rapport in het vooruitzicht gesteld. Vast en zeker worden dan weer spannende uurtjes beleefd en boeiende aantallen en soorten gevonden. Hoor ik daar al de telefoon? Bel Rob Vogel voor opgave (08330-27524).

excursie flevopolder

Jos van der Leygraaf

Zaterdag 30 mei j.l. vertrokken we met tien personen, onder leiding van schrijver dezes, naar de Flevopolder om in de Oostvaardersplassen vogels te gaan kijken.

Vlak voordat we de Knardijk opreden, zagen we al enkele Bruine Kiekendieven. Langs de Knardijk werd de observatiehut "de kluut" bezocht. Juist voor de hut lag een zandplaat waarop zich enkele Kluten en een Bontbekplevier bevonden. Op de Knardijk stopten we op enkele plaatsen van waar we een goed overzicht hadden. Opvallend waren de grote vluchten Aalscholvers die vanuit de broedkolonie naar het IJsselmeer gingen om te vissen. Op de heenweg zie je ze hoog vliegen (wind mee?), op de terugweg vliegen ze veel lager (wind tegen?) over de waterlijn. Halverwege de Knardijk wandelden we via een pad naar de bekende observatiehut "de grauwe gans". Lang het met riet en wilgen begroeide pad hoorden we veel zangvogels zoals Rietgors, Fitis en Tjiftjaf. Plotseling hoorden we een raar geluid. De excursieleider herkende het geluid van zijn vakantie in Finland. Het karakteristieke geluid hoorde bij de Roodmus! Deze vogel wordt steeds vaker waargenomen in de Oostvaardersplassen en broedt er zelfs al. Helaas kregen we hem niet te zien. Een leuke verrassing. Vanuit de observatiehut zagen we op korte afstand een Lepelaar foerageren. Verder was er weinig te zien. Vanaf de Knardijk reden we via de Oostvaardersdijk naar het informatiecentrum "de trekvogel" nabij de Blocq van Kuffeler. Onderweg zagen we een Blauwe en een Bruine Kiekendief, veel Kuifeenden, Tafeleenden en een Visdief. Op weg naar de nabij gelegen hut "de trekvogel" namen we de tweede leuke soort voor die dag waar; een Blauwborst. Het beest liet zich goed bekijken en probeerde de daar broedende Aalscholvers te overstemmen. De meeste Aalscholvers hadden al grote jongen. We waren net terug bij het info-centrum toen een enorm noodweer losbarstte. We keken nog wat rond en noteerden onze waarnemingen in het logboek. Hierna vertrokken we.

Het was een mooie dag geweest. Mooi weer, interessante waarnemingen en enthousiaste deelnemers; wat wil je nog meer.

Wellicht tot een volgende keer.